

Wat Poirters was en nog zijn moet.

Pater Poirters ! Wat innemend karakter doet die naam voor ons geheugen oprijzen ! Een schrijver die inniger de harten weet te boeien, ware niet licht te vinden, want uit Poirters' schriften walmt er als een geur van braafheid en opgeruimdheid op. Men hoort en voelt « een goed hart » in zijn verzen kloppen, een hart genegen tot weldoen, vol liefde voor God en den naaste, en dat alleenlijk om beter driften en zieleziekten te genezen zich soms een ietwat bitsigen toon getroost. Zoo getuigen ook zijn tijdgenooten : Pater Adrianus was gevoegzaam, vroolijk van aard, met een vlijtigen geest begaafd, en bekwaam om alle wetenschappen zelf te vatten en aan anderen te leeren ; men merkte in hem een wondere lichtheid om alles op een zoetvloeiend rijmken te zetten.

Mijn doel is niet een levensbeschrijving (1) of een grondige letterkundige studie op te stellen : dit werd al dikwerf gedaan en goed gedaan. Ons geachte medeleden de E. H. Kan. Muyltermans, en de E. H. Bols hebben zelf op voortreffelijke wijze P. Poirters herdacht. Ik geef hier slechts eenige minder gekende bijzonderheden ten beste, welke ik te voorschijn haal uit eigen navorschingen of uit aantekeningen die de E. P. Verstraeten S. J. bij zijn vertrek naar Ceylon mij achterliet. Ietwat breedvoeriger wil ik aanwijzen hoe Poirters een volksdichter was in de volste beteekenis van 't woord. Gij zult aanstonds inzien, Mijne Heeren, waarom ik het zoo aanleg.

Waar Poirters geboren werd, schijnt nu volgens jongstgevonden bescheiden uitgemaakt ten gunste van het Noord-Brabandsche Oisterwijck. Noord-Nederlander van geboorte, werd P. Adriaan Vlaming in handel en wandel. Hij sleet immers bijna geheel zijn leven in de Zuid-Nederlandsche provinciën. Daar was hij meer dan dertig jaar ijverig werkzaam in het predikersambt te Leuven, Mechelen, Antwerpen en Lier. Daar schreef hij zijn talrijke werken, van af de vlaamsche vertaling van « *Imago primi saeculi Soc. Jesu 1540-1640* » *Afbeeldinghe der eerste*

(1) Als beste bronnen daarvoor, zie de *Litterae annuae Prov. Flandro-Belg.* 1674-5, in hs. Brussel, Bibl. de Bourgogne-Bibl. Royale. — *De Levensschets in 't Heylig Hof van Theodosius*, vermoedelijk door Papebrochius opgesteld. — *Bibl. des écrivains de la Comp. de Jésus*, Nouvelle édition par C. Sommervogel. — En voornamelijk het boek van H. J. Allard, S. J. hieronder vermeld.

eeuwe (1), tot aan 't *Heilig Hof van Theodosius*, waar de grijze schrijver nog onvermoeid aan arbeidde toen een zalige dood de pen in zijn verkleumde handen kwam stilleggen. Dit gebeurde te Mechelen in 1674.

Om het nu maar aanstonds te zeggen, in letterkundig opzicht heeft P. Adriaan zeker zijn te-kort. Hij vliegt niet altijd zeer hoog; hier en daar wat langdradigheid en eentonigheid; zekere platheid in de uitdrukking die onze twintigeeuwsche ooren ongenoeglijk aandoet; wat te veel spel met de heidensche godenwereld: daar komt het op uit, en meer dan de schrijver zelf, heeft zijn tijd aan deze gebreken schuld. Het ware diensvolgens verkeerd Poirters als een ster van de eerste grootte aan den letterkundigen hemel te laten opgaan (2). Poirters is wat hij zijn wilde: een schrijver voor 't volk, maar dat is hij dan ook uitmuntend. En van dit standpunt uit hebben de meest bevoegde kunstrechtters hem volle recht laten wedervaren (3).

(1) Dit zeer belangrijk boek diende meer gekend. 't Is een beknopte uiteenzetting van de werkzaamheden der Jesuïetenorde in de eerste eeuw van haar bestaan. Geschiedkundige opstellen en redevoeringen wisselen af met allerlei dichtjes en prentjes volgens de goesting van den tijd.

(2) Dit mag nu toch weer niet mis verstaan worden. Of Poirters niets anders kon dan een spreekwoord in bevallige rijmen gieten, of een zoetvloeiend vooïskken kweelen? Och neen. Hij slaat soms in ernstige onderwerpen de roerendste tonen der lyriek aan. Zie b. v. de Opdracht van « Het heilig herte » aan den H. Stanislaus.

(3) Willems, *Verhandeling over de Ned. Taal- en Letterk.* II blz. 94 vlg. — Van Duyse in de *Mémoires de l'Académie de Belgique*, tome XI, 1861. — Van Vloten, Jonckbloet, Hofdijk in hun *Geschiedenis der Ned. Letterk.* — Snellaert, *Schets eener Gesch. der Ned.*

« Waar P. Poirters, zegt Max Rooses, een gelukkigen vorm getroffen heeft, en waar hij vijl en schaaft heeft gebezigd, wint hij het op Cats. Bij Poirters is iets gemakkelijkers, natuurlijkers, bevalligers : hij is lichter en zwieriger van stap, lossen en meer afgewisseld van beweging ; Cats is gelijker, maar ook zwaarder en eentoniger. »

Onze Pater heeft bijna alle slag van letterkundige vormen beoefend : van midden uit de garve van zijn pittig, kernachtig proza, klinken ons lier-, hekel-, en treurdichten zangerig te gemoet. In deze kleine gedichtjes is Poirters' kunstluim waarachtig te huis : daar voelt en geniet men zijn gezond oordeel, zijn edel gedachten en gevoelens, zijn ongekunstelde lief-talligheid, zijn opmerkingsgave, zijn vindingrijke en geestige kenschetsing, zijn schalksche vroolijkheid. (1)

De brave Pater kent de kunst om met honig vliegen te vangen ; het aazijnvat rolde hij verre weg. Hij wilde « wat suiker strooien » zooals hij het uitdrukt, of « een sausken gieten » over de stevige waarheden

Letterk. blz. 182 vlg. De lezer store zich niet aan erbarmelijk onverstand van « Kloosterlitteratuur ». Hetzelfde bij Max Rooses, *Nieuw Schetsenboek*, blz. 160 vlg. — Dr de Jager, *Nieuwe Taal- en Letteroefeningen*, blz. 70. — H. J. Allard, S. J., *Adr. Poirters S. J.* in den *Volksalmanak voor Ned. Kath.* 1872-3; ook in *Dietsche Warande* 2^e uitg. Amsterdam, van Langenhuysen 1878. — P. Alberdingk-Thijm, *Taalspiegel* 1^e en 3^e Dl. — Mgr. Everts, *Gesch. der Ned. Letteren.* — Bols. *Dauidsfonds*, 1^e jaargang 1877. — Kan. Muijldermans, *P. Poirters herdacht*, enz.

(1) De Heer Alf. Janssens, lid der Kon. Vl. Acad., heeft in een onlangs uitgegeven boek met volle recht vermoed dat de fraaie versjes op vele « Sanctjes » of « Sijntjes » die hij verzameld heeft, van Poirters herkomstig zijn.

die hij aan zijn gasten wou doen smaken. Op gemeen-
zamen toon en met een fijnen glimlach om de lippen,
biedt hij hun het merg van ernstige betoogen en ge-
wichtige gevolgtrekkingen, en noopt hen tot nadenken :

« Is 't dat iemand schijnt dit boekje klein te wezen,
Die mag zoo 't hem belieft, alleen wat trager lezen ;
Wil hij dat 't grooter zij, die volg' dan dezen raad :
Hij denk' meer als hij leest, en lees' meer als er staat.

Ook wat kleins kan somtijds wat goeds wezen,
en daar strekt vrij meer kracht in zeven vierige
pepergraantjes als in zeven waterachtige pompoen-
nen. »

Poirters bezat een waar vernuft om uit de
geringste zaak een nuttige les en soms een fraaie
bespiegeling te trekken. Nu eens is 't een herinne-
ring uit de oudheid, dan eens een gewoonte hier
te lande of bij naburige volkeren afgespied, dan
weder iets of wat uit het planten- en dierenrijk, dat
hem stof oplevert voor zijn zedelessen.

Doch, Vlamingen als wij zijn, wat ons wel het
meest bevallen zal, is dat P. Adriaan door en door
onzen landaard kent. Zijn zedeschetsjes zijn uit het
leven gegrepen, ja uit het innigste innige der vlaam-
sche ziel. Lust het u op onze dagen de Vlaamsche
steden der XVIIe eeuw eens rond te wandelen, den
« Tour van à la mode » af te loeren, geen veiliger
gids dan onze scherpzinnige en slimme menschen-
kenner. Gaandeweg deelt hij aan eenieder, aan
ouders en kinderen, aan rijken en armen zijn gulden
zedelessen uit. Vooral op ijdele praal en pronk in de
kleederdracht heeft hij het gemunt :

« 't Is schand' dat iedereen zoo gaat
En niet en kent zijn eigen staat.
Want, ziet, de allerschoonste stof
Die niemand droeg als die van 't Hof,
Die eerstmaal droeg de edelman,
Die draagt nu Hansken Alleman !
En dat voor Joffrouw was alleen,
Dat is nu aan de maart gemeen !
Het kraakt al wat er is aan 't lijf :
Daar gaat mejuffer steeg en stijf,
En komt zoo trotsch daar aangestapt,
Schoon dat de man maar schoenen lapt. »

Is dit nu niet de taal die het volk als de zijne erkent, de toon en trant van een volksvriend, een volksdichter? Wat is er meer noodig om buitengewonen bijval te genieten? Vondel werd geprezen, doch Poirters gelezen, heeft men meermaals gezegd; en 't is waarheid. P. Adriaan is misschien wel de meest nationale, de meest gevierde en beminde schrijver, de gemoedelijkste huisvriend uit vroeger eeuwen. Ja, in hooger mate dan Vader Cats zelve. Poirters' boekskens werden herlezen totdat men ze van buiten kon (1); zijn liedekens huppelden heel Vlaanderen door; hij plaatste op de lippen des volks of althans deed er al meer en meer te huis zijn talrijke spreekwoorden en spreekwijzen die daar nu nog voortleven; hij heeft geleerd dat

Ieder huiskens heeft zijn kruiskens...
En is er Gods kruiskens niet,
zoo is het Gods huiskens niet. —

(1) Het «Masker van de wereld» o.a. had minstens dertig uitgaven. — Alhoewel men niet zeggen mag dat Poirters een letterkundige school heeft gevormd, heeft hij toch grooten invloed geoeffend op dichters als Moons, Coninck, Croon, Wallants, a Castro. enz. Zie Willems, *op. cit.*

Als de bruid
Is in de schuit,
Lief schippertje, dan is 't vleien uit.

Het appeltje smaakt gemeenlijk naar den boom,
en het kind

Heeft een aardje
Naar zijn vâartje.
Zoo als de oude zongen.
Zoo piepen ook de jongen
En zoo de moeder is, zoo maakt zij ook haar kind
Gelijk men van grof vlas, nooit fijnen draad en spint.

Ik durf niets anders aanhalen, want er kwam geen einde aan. — Op onze dagen vindt men nog in zeker ouderwetsche huishoudens Poirters' eerbiedwaardige boekdeeltjes met hun versleten donker bruinen omslag, met hun vergeeld en verfrommeld papier, op den schoorsteenmantel tusschen den kandelaar van grootmoeder en de koffiekant met zilveren ketting. Te zelden, helaas, worden zij daar af genomen en gelezen. Want druk en spelling zijn verouderd, hier en daar is er een uitdrukking onverstaanbaar geworden; ettelijke toespelingen op vroegere toestanden zijn niet meer genietbaar voor het gewone publiek. Of daarom Poirters' schriften voor goed in het stof der vergetelheid dienen begraven te worden? Ik meen van neen. Poirters was een echte volksdichter, en moet het nog zijn. Zeker zal door ons twintigeeuwsche volk dat al andere goesting en gading heeft, niet alles meer bij P. Adriaan geprezen worden. Doch veel, ontzaglijk veel kan een gezonde lezing, een leerrijk en zedebevoorrend vermaak verschaffen, mits men het in een fraai pak steke, en soms een woord wijzige of

opheldere. Daarom zou mijns dunkens een Bloemlezing uit Poirters een zeer verdienstelijk werk zijn. De losse eenheid van zijn schrijfwijze ruimt alle bezwaren tegen deze manier van uitgeven uit den weg. Een dergelijk boekje, in scholen en werkmanskringen overvloedig uitgedeeld, zou gretig gelezen worden, zoowel als een goede almanak die gezonde luim en vreugde in de huisgezinnen binnentoovert.

En uit een ander oogpunt gesproken, men klaagt vrij algemeen over het gemis aan degelijke volkslectuur en volkspoëzie. Velen der nieuwe dichters verstaat het volk bepaald niet; en gelijk Mgr. Dr. Schaepman het voorlang zegde « de poëzie der mannen van '80 is geen sociale ». Romans en verhalen ja ontbreken niet: doch sommige zijn om hun zede- of goddelooze strekking hoegenaamd niet aan te bevelen; daarbij is een roman toch zoo gauw uitgelezen, en verliest hij bijna alle belang zoohaast men weet hoe het « eindigt ». Nuttige beschouwingen integendeel, doch voorgesteld zooals Poirters het kan, neemt men graag een tweede, een derde maal in handen. — Zij zouden daarenboven ook als tegengif werken tegen ongelooft, zedenbederf, socialisme, en — last not least — tegen verfransching, dien noodlottigen kanker van onzen landaard. Want in Poirters' tijd leed ons volk ook aan dit euvel, en de ijverige kloosterling stelde er belang in den Vlaming bij de geaardheid en de gewoonten zijner voorvaderen te houden. Hij wist immers dat men op dien weg alleen den godsdienst, de kuische zeden en « de heerlijkheid der dagen van voorheen » zou vrijwaren.

Eindelijk voor letterkundigen, schrijvers en redenaars, acht ik het niet zonder nut hun aandacht op Poirters te vestigen. Zij kunnen bij hem ter school gaan om den volkstrant, het doorspiede malsche proza, den echtvlaamschen stijl te leeren die hun niet zelden ontbreekt en om wiens gemis het volk hun schriften bij den boekhandelaar laat uitfleuren.

Om al deze redenen, schijnt mij een Poirters' volksbloemlezing een zeer prijzenswaardige onderneming. Wellicht vind ik eens tijd en gelegenheid om van mijn wensch een werkelijkheid te maken.

J. Salemans. S. J.

